

Tarinat tutuiksi saariston lapsille

Kaija Roiha

Kerrontaperinnettä on lähdetty elvyttämään Turun saaristokunnissa erityisellä hankkeella, jossa eri sukupolville luodaan yhteisiä kohtaamispaikkoja. Koululaiset ovat olleet tärkeässä roolissa tässä Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean hallinnoimassa vuoden kestäneessä *Tarinat tutuiksi* -hankkeessa, joka päättyi kesäkuussa 2010. Idea hankkeeseen saatiin Skotlannista, jonne ryhmä *Jokivarsien kansanperinne* -hankkeesta teki opintomatkan syksyllä 2007. Matkalla tutustuttiin maailmanperintökohteeseen Lanarkissa, jossa vanhasta tehdasmiljööstä on rakennettu upea matkailukohde. Lisäksi perehdyttiin maailman suurimpaan maatalousmuseoon, sekä *Clydesdale Outdoor Festivalin* ohjelmaan, jossa osallistuttiin tarinakävelyyn. Edinburgin *Story Telling Center* teki matkalaisiin lähtemättömän vaikutuksen. Skotlannin kokemusten innostamana Varsinais-Suomessa ryhdyttiin suunnittelemaan vastaavanlaista toimintaa ja näin sai alkunsa *Tarinat tutuiksi* -hanke. Rahoitus hankkeeseen saatiin *I samma båt – samassa veneessä ry leader* -yhdistykseltä, kunnilta ja yksityisiltä rahoittajilta.

Hankkeen tarkoituksena on ollut elvyttää tarinankerrontataitoja ja siirtää kerrontaperinnettä nuoremmille sukupolville tarinapajojen muodossa. Tarinat pyritään ammentamaan lähiympäristöstä. Punaisena lankana toimivat vanhusten kertomukset lapsille ja ylipäätään kaikkien yhteisössä asuvien ihmisten tarinat.

Turun saaristossa hankkeen pilottikouluina ovat olleet Velkuan ja Utön koulut. Kouluissa eri sukupolvet ovat kokoontuneet tarinoiden ympärille. Ihastus on ollut molemminpuolista. Koulut ovat saaneet uusia eväitä opetukseensa ja vanhuksille tapahtumat ovat olleet piristysruiske ja osoitus kunnioituksesta vanhoja aikoja kohtaan. Tarinankerronnan asiantuntijana hankkeessa toimi teatteri-ilmaisun ohjaaja Marja Susi.

Velkualla kokeiltiin monenlaisia metodeja

Velkuan koululla kokoonnuttiin kaksi kertaa. Koulun johtaja halusi ottaa mukaan toimintaan pienen koulun kaikki oppilaat. Esikoulu- ja 1–2-luokkien pajat erosivat ylempien luokkien pajoista.

Pienempien pajassa oli hyvin läheinen ja keskittynyt tunnelma. Yhdessä tutkittiin vanhusten mukanaan tuomia esineitä ja kuvia ja kuunneltiin näiden tarinoita niistä. Tämän jälkeen tarinat tehtiin yhdessä pieniksi näytelmiksi still-kuva -tekniikalla. Ryhmä asettui ensin tiettyinä roolihahmoina 3–4 valokuvaan. Valokuvien pohjalta osallistujat ideoivat lyhyen näytelmäkohtauksen. Tarkoituksena oli löytää tarinasta olennaisimmat kohdat ja saada niistä aikaan kertomus. Ilahduttavaa oli, että lapset ja aikuiset osallistuivat yhtä innokkaina kuvasarjojen tekemiseen.

Toisella tapaamiskerralla työskenneltiin samojen vanhusten kanssa. Teemaksi oli valittu kaupankäynti. Mukaan oli saatu entinen kauppias, jolla oli jännittäviä muistoja menneiltä ajoilta. Tarinoitiin myös ajankohtaisesta joulunvietosta ja vertailtiin sekä kaupankäynti- että joulunviettotapoja ennen ja nyt. Osallistujat kokosivat yhdessä omin sanoin kerrotun tarinan. Ohjaaja toimi kertojana ja oppilaat näyttivät tarinaan liittyviä valokuvia.

Luokka-asteilla 3–9 olevat oppilaat kokoontuivat ensimmäisellä kerralla isolla

ryhmällä, mikä teki tilanteen varsin haastavaksi keskittymisen ja kuuntelemisen kannalta. Nuoret haastattelivat vanhuksia vanhojen valokuvien avulla. Esiin nousi mielenkiintoisia teemoja, joista juteltiin yhdessä. Tämän jälkeen oppilaat jaettiin muutaman hengen ryhmiin ja he haastattelivat vanhuksia sovituihin teemoihin (esim. kodin eläimet, sairastuminen tai matkustaminen). Koululaisten muistiinpanoista kirjoitettiin ryhmissä tarinarunko, joka luettiin ääneen kaikille yhteisesti ja vanhukset saivat vielä paikkailla omia kertomuksiaan.

Yläkouluikäiset saivat tehtäväkseen piirtää kuulluista tarinoista sarjakuvia. Tällaisia tarinoita olivat esimerkiksi ”tarina miehestä joka kuoli savustaessaan karppeja ulos kolosta”, ”tarina naisesta joka jäi kirkkomatkalla hameen varassa kellumaan mereen” sekä ”tarina koirasta joka varoitti käärmeestä”. Sarjakuva tuntui tässä tilanteessa olevan nuorille pojille luontevampi keino kuin vanhusten jututtaminen. Myös sarjakuvat esiteltiin yhteisesti kaikille paikalla olleille.

Toisessa tapaamisessa vanhukset eivät olleet mukana. Sen sijaan oppitunnille osallistui vieraina Utön koululaiset. Edellisellä kerralla kerättyjen kertomusten pohjalta työskenneltiin tekemällä pareittain ja ryhmissä tehtäviä. Yläkouluikäiset pojat saivat toisella tapaamisella kirjoitustehtävän, jota heidän suomenkielen opettajansa oli esittänyt. Pojat kirjoittivat yhden edellisellä kerralla kuulemansa tarinan uudelleen. Tehtävänantoon kuului se, että tarina ”kännettiin” omalle kielelle eikä oikeinkirjoitussääntöjä tarvinnut noudattaa. Materiaalina sai käyttää myös kirjoitettuja vanhoja velkualaistarinoita. Kertomuksista tuli eläviä ja humoristisia.

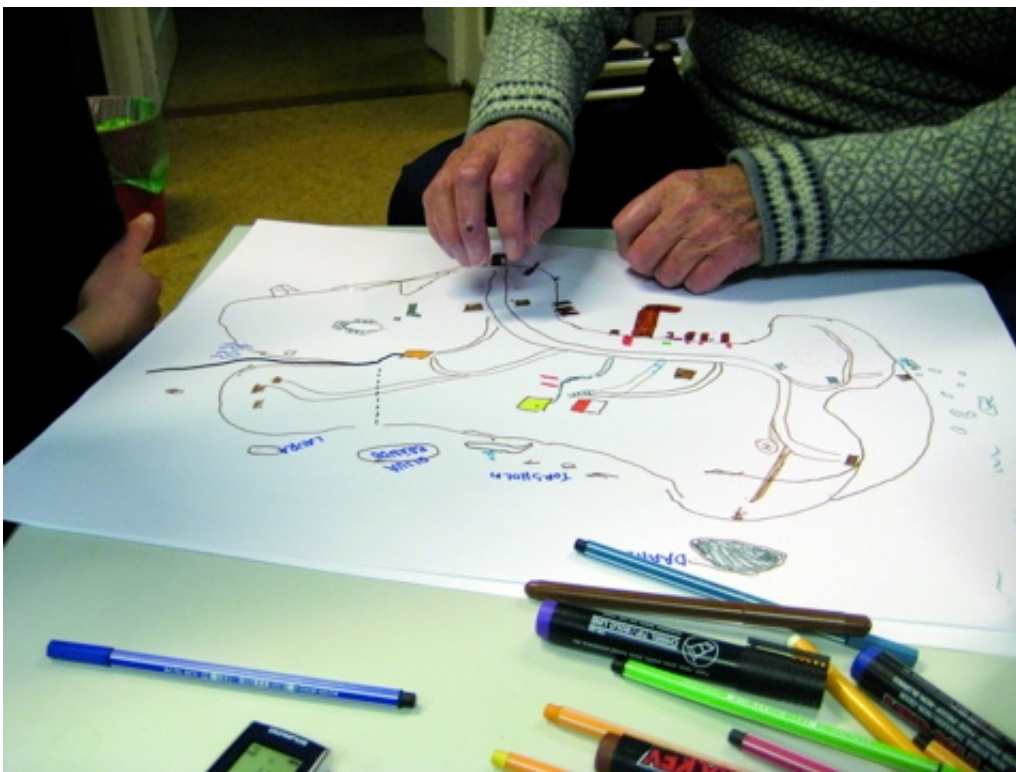

Sukupolvien välistä kerrontaperinnettä yritetään elvyttää Turun saaristossa yhteisten kohtaamispaikkojen luomisella. Velkuan ja Utön (kuvassa) koulut osallistuiivat hankkeeseen. Kuva Kaija Roiha 2010.

Utössä haaksirikot tunnelmakuviksi

Utön koululaisilla oli pehmeä lasku tarinointiin, kun he olivat mukana jo Velkuan koulun toisessa tarinapäivässä. Työskentelyä jatkettiin myöhemmin kahtena peräkkäisenä päivänä heidän omassa koulussaan. Utön kouluun oli kutsuttu tarinatuokioon kolme paikallista tarinoitsijaa, jotka olivat asuneet saarella pitkään: 50–83 vuotta. Lisäksi paikalla olivat koulun opettaja sekä kaksi sivutoimista opettajaa, muutama tuttu aikuinen sekä kaikki kolme koulun oppilasta.

Osallistujat jaettiin ryhmiin niin, että kussakin ryhmässä oli yksi muistelijä, yksi oppilas ja yksi opettaja tai aikuinen. Tehtävänä oli piirtää yhdessä paperille saaren kartta niin, että sinne merkittiin itselle merkityksellisiä ja tärkeitä tapahtumia, paikkoja tai muistoja. Ryhmät tarttuivat innolla tehtävään ja kullekin pöydälle alkoi muodostua omanlaisensa kartta. Joihinkin karttoihin tuli aina vain uusia lisälehtiä teipattaviksi. Tunnelma oli käsin kosketeltavan intensiivinen ja innostunut: pienistä yksityiskohdista alkoi muodostua suurempia kokonaisuuksia. Oli kiehtovaa seurata sitä, miten pala palalta tai talo talolta paperilla edettiin. Myös yhtymäkohtia ryhmäläisten kesken syntyi ja yllätyksiä kuultiin. Kaiken kaikkiaan osallistujat kokivat, että tehtävä auttoi heitä muistamaan asioita, näkemään ympäristönsä uusin silmin ja kuulemaan saaresta ja toisistaan asioita, joita muuten ei olisi tullut esiin.

Tarinointiin osallistuneet merkitsevät kartalle itselleen muistorikkaita paikkoja. Kuva Kaija Roiha 2010.

Ohjaaja halusi nimenomaan laittaa eri sukupolvet yhdessä pöydän ääreen, jotta kaikilla olisi mahdollisuus mieltää itsensä mahdollisina tarinankertojina. Koululaisilla tarinat olivat usein lyhyempiä, mutta dramatiikkaakin löytyi. Koululaiset kertoivat muun muassa paikoista, joissa yksi heistä luuli kotkan vieneen kissansa, jossa toinen muistelija loukkasi jalkansa ruosteiseen porttiin ja jossa kolmas oppilas oli opettanut koiransa istumaan.

Koululaisten kanssa jatkettiin seuraavan koulupäivän ajan tarinoiden työstämistä. Lyhyen kyselykierroksen jälkeen päädyimme siihen, että lukuisat haaksirikkotarinat olivat niitä, joita lähdetäisiin tutkimaan. Ensin oppilaat saivat kertoa omin sanoin edellisenä päivänä kuulemansa tarinat. Tämän jälkeen jostakin valitusta tarinasta sai piirtää oman kuvan ja sen jälkeen tunnelmakollaasin, jossa sai käyttää väripaperia ja erilaisia liikkeen ja tunnelman kuvaajia. Sitten teimme listaa erilaisista äänistä, joita oppilaiden mielestä tarinoihin liittyi. Haaksirikkotarinoista koostettiin tietokoneella myös äänikollaasi yhdessä oppilaiden kanssa. Tarkoituksena oli koota päivän tuotoksia koulun omaan blogiin nähtäväksi ja kuultavaksi.

Kuulokuvakilpailu

Oma erillinen osasensa *Tarinat tutuiksi* -hankkeessa oli kuulokuvakilpailu, jossa lapset saivat tarinoida annettujen virikkeiden pohjalta. Kuulokuvakilpailu oli avoin kaikille rahoitusalueen kouluille. Pienoiskuunnelmia tai kuulokuvia tekivät Velkuan koulun 5–6-luokkalaiset, Paraisten Koivuhaan koulun 1B-luokka ja Utön koululaiset. Kuulokuvia syntyi merellä seikkailevasta mummosta, saksista, ruumiista ja manaajasta. Kilpailuraati valitsi sarjojensa voittajiksi Velkuan koulun ja Koivuhaan koulun teokset, mutta kaikki palkittiin.

Kuulokuvien tekeminen aloitettiin tarinalaatikossa annettujen virikkeiden pohjalta. Laatikosta löytyi esimerkiksi appelsiini, tietokoneen hiiri ja vanha lapanen. Oppilaiden mielestä kuulokuvien tekeminen oli ollut todella riemukasta. Pienet ekaluokkalaiset keksivät kilvan tarinaa, jonka opettaja kirjoitti ylös. Esittäjät valittiin ja kuunnelma äänitettiin. Mieluista oli ollut myös äänitehosteiden keksiminen ja niiden toteuttaminen.

Velkuan 5–6-luokan oppilaat olivat opettajansa mukaan varsinaisia tarinankertojia. Juttuja syntyi ihan itsestään ja yhteinen tekeminen oli luokalle mieluista. Kilpailuun luokka oli tehnyt kaksi kuulokuvaa, joista Ruumis pimeässä valittiin sarjansa parhaaksi.

Utön koulun kolme oppilasta oli sopivasti saanut vahvistusjoukkoja kouluunsa juuri kuulokuvan tekemisen aikoihin. Heidän kuulokuvansa Manaajan rooleissa olivat vakituiset oppilaat, mutta taustäänissä avustivat koulussa vierailulla olleet koululaiset. Utöläiset kokivat oppineensa paljon uusia asioita kuulokuvaa tehdessään.

Opettajien mielipide hankkeen toteutuksesta

Pikkuoppilaat saivat opettajansa mielestä ihanan kokemuksen sukupolvien välisestä kanssakäymisestä tarinapäivinä. Tuokiot jäivät lapsille vahvana mieliin. Niihin palattiin useampaan kertaan. Erityisen antoisaa oli se, että paikalle tulleet ikäihmiset olivat lasten sukulaisia – se ikään kuin lähensi koko porukkaa ja kasvatti ryhmähenkeä. Luokka teki Kyllikki-mummille ja Veikko-papalle rusinapullaukot joululahjaksi ja Kyllikki-mummin luokse mentiin kevätretkelle. Nämä mummi- ja vaarisuhteet tulevat elämään jatkossakin!

Isommat alakoululaiset työskentelivät todella innokkaasti kuulokuvan parissa, mikä toi sopivasti vaihtelua äidinkielen opiskeluun. Se oli mainiota – ja sopivassa mittakaavassa toteutunutta – vaihtelua tavalliseen äidinkielen opiskeluun. Tekemisen riemun ohella ryhmähenki vahvistui selvästi. Varmasti myös opettaja oppi paljon ja rohkeus kokeilla

uudestaankin tällaisia työtapoja jäi taatusti itämään.

Monia idean ituja jäi elämään ja usko tarinoiden voimaan vahvistui. Opettajat olivat sitä mieltä, että kannattaa nähdä hiukan vaivaa, jotta lapsille välittyy tällaisia mukavia kokemuksia. Kaikki hankkeen "työmuodot" toivat hyvin onnistuneella tavalla koulun arkeen sellaisia yhteisöllisyyden kokemuksia, joita tarinat ja tarinointi parhaimmillaan ovat kai kautta aikojen tuoneet eri-ikäisten ihmisten elämää rikastamaan.

Yhteenvedo hankkeen toteutuksesta

Erityisen hedelmällistä oli pienissä ryhmissä toteutunut yhteinen muistelu- ja tarinointityö, jossa kaikilla oli oma puheenvuoro ja tilaa tulla esille. Tässä tietyt tekniikat toimivat hyvänä tukena. Toiminnallisuuden kautta muisteluteemat koettiin voimakkaasti ja yhteisesti.

Tarinointityö edellyttää eri osapuolten tutustumista ja tilan luomista kuuntelulle, mikä on usein pitkäjänteistä toimintaa. Tarinoiden esiin tuleminen tarvitsee aikaa, tilaa ja kykyä virittäytyä yhteiselle kanavalle. Tämä ei aina toteutunut näiden kokeilujen puitteissa. Tarinatuokio isossa liikuntasalissa ei tukenut tarinoiden kehittelyä samalla tavoin kuin siihen virittäytyminen pienryhmissä, joissa oli aikaa kuunnella toisia. tarinat eivät myöskään synny heti yhdellä kertaa, työhön virittyminen vaatii orientoitumista ja turvallista oloa ryhmässä sekä tiettyyn yhteiseen ymmärrykseen ja rytmiin pääsemistä. Kiireisessä aikataulussa välillä jotkut osallistujat kokivat, että heiltä halutaan kertomuksia johonkin tarkoitukseen ja oma rytmi painui taka-alalle.

Kokemukset näistä tarinatuokiosta olivat kokonaisuudessaan erittäin antoisia, mutta jäivät pienen tuntimäärän puitteissa lähinnä herätteiksi ja aloitteiksi. Asiantuntijatyötä olisi voinut jälkikäteen ajatellen suunnata enemmän myös itse henkilökunnan kouluttamiseen ja ohjaukseen heidän omassa prosessissaan. Koulut kokivat palautteen perusteella kuitenkin saaneensa eväitä jatkaa työtä näiden vierailujen jälkeenkin.

Hankkeessa äänitetyt kuulokuvat löytyvät osoitteesta
<http://www.brahea.utu.fi/kehittamispalvelut/alueosasto/masa/tarinahanke.html>

Kirjoittaja työskentelee projektipäällikkönä Turun yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Braheassa.